

Bir Rus Subayın Kars Mektupları

Nikolay İvanoviç Speranski, Çev. Erhan Karaoğlan

İstanbul, Post Yayınları, 2023, 94 sayfa, ISBN: 978-625-581-432-56.

Zafer SARAÇ*

Bir savaşta cephe içinden ses veren en önemli kaynaklar hiç şüphesiz mektuplar ve hatıratlardır. İletişimdeki teknolojik gelişmelerin henüz yaşanmadığı dönemlerde ailelere yollanan mektuplar, harp tarihi için birçok bilgiyi içerdiği gibi savaşın psikososyal yönüne dair önemli bilgiler de verir. Bu kapsamda geçtiğimiz aylarda raflardaki yerini alan *Bir Rus Subayın Kars Mektupları* isimli eser, savaşın cehennemi içinde dünyaya açılan pencere misali mektup türüne güzel bir örnek teşkil eder.

Nikolay İvanoviç Speranski de tarihimize 93 Harbi diye geçen, meşhur 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde görev yapar. Kars kuşatmasına katılan Speranski kendi ordusu için zaferle sonuçlanan savaş öncesinde ve sonrasında eşine onlarca mektup yollar. Bu mektuplardan yirmi tanesine Rus arşivleri vasıtasıyla erişen Erhan Karaoğlan mektupları dilimize çevirir.

Speranski, savaşın bütün dehşetine rağmen sanki turistik bir geziye çıkmışçasına mektuplarını yazarken, bazen satır aralarında önemli bilgi kıvrımlarını da okuruna verir. Fakat mektupların geneline bakıldığında Speranski'nin, muhatabı olan eşine fazla tedirginlik hissettirmemeye çalışmasından dolayı sıradan, gündelik yaşama dair alelade anlatılar daha çok yer kaplar. Hatta bu tespitlerimizi kanıtlarcasına bir mektubunda eşine şöyle seslenir: “Çünkü biliyorum ki en boş mektup senin için en derin sessizlikten daha iyidir, değil mi? Bu nedenle bazen benden, içinde hayatımın küçük detaylarından başka hiçbir şeyin olmayacağı mektuplar alacaksın.” Speranski'nin belirttiği gibi

* www.kitapyurdu.com sitesi genel yayın yönetmeni, Telmih dergisi editörü, Fırat Üniversitesi, Elazığ, zafersarac@hotmail.com

mektuplar bazen savaşın keşmekeşini yansıtmaktan uzaktır.

Bununla birlikte mektuplarda farklı bir kültür yapısıyla ilk kez karşılaşmış bir Rus subayının tespitleri de vardır. Speranski, Türklere karşı kimi zaman ön yargılı davranmakla haksızlık ettiğini düşünür. Kimi zaman ise diliyle saldırgan bir unsuru benimseyerek âdeta ailesinden uzak olmasını Türklere karşı nefretiyle ifade eder. Turistik bir gezi vasıtasıyla yurdumuza gelen bir Rus'un dahi uğradığı kültürel şok neticesinde bazı olayları değerlendirirken izahta zorlanacağı düşünülürse, savaş ortamında Speranski'nin yorumlarının sivri uçları doğal karşılanabilir. Örneğin ilk karşılaşma anında yapılan bu yorumlar ilginçtir: (s. 39)

“Türk halkıyla çok iyi anlaştık. Rusya'da şimdiye değin onlar hakkında hep düşündüğümüz kadar merhametsiz canavar olmadıkları anlaşıldı. Bunlar, tüm vahşilerde olduğu gibi, aralarında çok fazla saf bulunan en iyi yürekli halktır. Görünüşe göre medeniyet onlara pek uğramamış, büyük Rus köylerinden herhangi birinin sakinlerinin en az 200 yıl gerisinde yaşıyorlar. Misafirperverliklerini henüz değerlendiremeyiz, çünkü Rusların zaferleriyle onlara saldırdığı korkudan henüz kurtulmuş değiller.”

Speranski, çoğu zaman, kaldığı yerde rahatını vurgulamak için yaptığı ayrıntılı tasvirlerinde Kars'a da yer verir. Tabii bu tasvirler genel anlatının çok az bir kısmını kapsar. Misal Noel kutlamalarını, zafer için düzenlenen eğlenceleri ve odasını uzun uzun anlatan Speranski, Kars evlerinin mimari üslubunu sadece tek satırla geçiştirir. Aslında Kars'la ilgili anlatacak çok şey vardır. Ama Speranski bu anlatılarının eşinin ilgisini çekmeyeceğini düşündüğünden olsa gerek, mağlup şehre dair gözlemlerini kısa anlatılarla geçiştirir. Kars'ın ele geçirilmesinden sonraki dönemde halkla olan ilişkilerine de fazla değinmemesine karşın kısa gözlemlerini kendi cephesinden yorumlar.

Speranski'nin mektuplarında bazen ilginç bilgilerin çıktığını da belirtmek gerekir. Örneğin Kars'ın ele geçirilmesinden sonra bir kısım Osmanlı tebaasının “*Osmanlı düştü. Yahşi! Yahşi!*” diye kutlama yaptığını söyler. Osmanlı ordusunun yenilgisine sevinen halkın tutumu ilginçtir. Yine Speranski'nin belirttiğine göre Kars'ın işgalinin üzerinden çok geçmemesine rağmen Ruslar şehre sokak lambalarını yerleştirir. Böylesine hızlı bir imar faaliyetinden Rusların Kars'ta kalıcı olmayı hesapladıkları kolaylıkla tahmin edilebilir.

Rusların bölge ile ilgili faaliyetlerinden çokça bahsedilmemekle birlikte bir husus da dikkat çeker. Speranski, tarih okurunun beklentisine rağmen mektuplarında siyasi mevzulara dair konulara pek değinmez. Oysaki büyük bir savaş sonrası bütün ayrıntıların fisıltı gazetesinin yordamıyla ordunun diline pelesenk olması muhtemeldir. Fakat barışa dair umutla ilgili Speranski, birçok tasavvurundan bahsetmesine karşın barışın siyasi ayağının nasıl gerçekleştiği üzerinde fazla durmaz. Belki de Speranski, eşiyile iletişiminin hususi yönüne binaen böyle davranmış olabilir. Bu yüzden Speranski'nin başka bir askerî birlikte bulunan arkadaşlarıyla mektuplaşmalarının tarihseverler için daha ilgi çekici olabileceği tahmin edilebilir.

Tabii hatırat ve mektuplarla ilgili yapılan tespitlerin kişisel beklentilerden kaynakladığını da belirtmek gerekir. Çünkü konusu hayata dair olan yazılardan herkes kendi ilgi alanı nispetince istediğini alır. Şayet mektup herhangi bir sıfatla nitelendirilmiyorsa, içinde farklı birçok bilgiyi içerebilir. İzah edilen zeminin tarihî olmasına binaen Speranski'nin mektuplarının bir vesika olarak değerlendirilmesi

olasıdır. Olayın dokümanter yanı bir yana bırakılırsa, bir savaşı askerlerin yazdıklarından okumak zengin bir bakış açısı sağlar. Hele mevzubahis asker de Speranski gibi çok yönlü bir kişilikse yazılanlar, çizilenler daha fazla ehemmiyet kazanır. Çizilenler demişken, Speranski'nin aynı zamanda sanatsal anlayışı doygun ve resim sanatının inceliklerine hâkim bir çizer olduğunu belirtmekte fayda vardır. Zira mektuplarındaki çizimler eserin sonuna eklenmiş olup, âdeta devri gösteren fotoğraflar misali okurun hayal gücünü besler.

Bu arada eserin çevirmen tarafından yapılan ilk kitap çevirisi olduğunu belirtmek gerekir. Tercüme edenin ilk eseri olmasına karşın çalışmada kullanılan duru ve akıcı Türkçe vasıtasıyla Speranski'nin meramının kolaylıkla anlaşıldığı dikkat çeker. İlgili literatürde benzer eserlerin yetersiz olduğu gerçeği dikkate alınır, çevirmenin çabasının önemi daha iyi anlaşılır.

Sonuçta, tarihimizdeki büyük savaşlara dair kaynakların ilk bakışta çok az yer tuttuğu dikkatten kaçmaz. Hele mağlubiyetle sonuçlanan savaşlar hiç olmamış gibi addedilir. Özellikle savaşın bizim cephemizden anlatılmadığı durumlarda sanki düşman tek başına savaşmış gibi, kaynaklar galip tarafın lehine arttıkça artar. Oysa mağlubiyetlerinden ders almayı bilen milletler acı akıbeta kolay kolay bir daha uğramazlar. Mağlubiyetin içselleştirilmesinden ziyade unutulmaması gereken bir şey de vardır ki düşmanın Türkler hakkındaki değerlendirmeleri dikkatten kaçmayacak kadar önemlidir. Çünkü düşmanın objektif yorumlarına hamasetin bulaşmasına imkân yoktur. Bu yüzden ilgili harp tarihi literatürüne, mektup ve hatırat tarzında yapılan her katkı takdiri hak eder.